

Inskrift (enligt B 7):

... - in + - - nsi · iftir - alf × buru ...

... [stæ]in [p̥e]nnsi æftir [K]alf, bro[ður] ...

»... denna sten efter Kalv, broder ...»

Till läsningen: R. 1 och 4 äro endast hst. R. 5 är ett upp- och nedvänt **k**, säkerligen fel-läst för **a**. R. 14 är endast en hst, har utan tvivel varit **k**. 21 **u** är otydligt.

Om *Kalf* se U 337 och 341.

343 och 344. Yttergårde, Orkesta sn.

Pl. 22.

Litteratur: a) U 343: B 2, L 506. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5:1 n:r 45, Monumenta 3, bl. 106; O. Celsius, SR 2, s. 78.

b) U 344: D 2:146. R. Dybeck, Reseberättelse 1868 (ATA); E. Brate, Anteckningar (ATA).

c) U 343 och 344: G. Stephens, Some Account of Scandinavian Runic Stones which speak of Knut the Great (i: Archæologica, Vol. 43, London 1871), s. 110 f.; S. Bugge, Runverser (ATS 10:1), s. 341 f.; E. Brate, Sverges runinskrifter (1922), s. 54, Svenska runristare (1925), s. 11, 37; O. von Friesen, Historiska runinskrifter (i: Fornvännen 1909, s. 57 f.), Upplands runstenar, 1 uppl. (1907), s. 462 f., 2 uppl. (1913), s. 23 f., Runorna i Sverige (3 uppl., 1929), s. 50, 64, Runorna, s. 205 f.; H. Schüek i Svenska folkets historia 1 (1914), s. 217.

Avbildningar: a) U 343: Peringskiöld, teckning (i F 1 5:1), träsnitt (i Monumenta 3 och B 2). Träsnittet i B 2 är återgivet av Stephens a. a. och av von Friesen (Fornvännen 1909, s. 59, spegelbild med omvända runor).

b) U 344: Dybeck a. a. (Stephens a. a.); Brate foto 1904 (ATA); von Friesen foto.

I Ransakningarna meddelas, att »hoos Anders Pedersson i Yttergården i Källare Dören befinnes een Runasten medh Runabockstäfver». Peringskiöld avbildar stenen fritt stående på marken, men detta är sannolikt en konstruktion. Platsen uppges vara »Yttregården i Årkesta» (F 1 5:1), »Yttregården i Årkesta by» (Monumenta). B 2: Yttergården». Runstenen, vars inskrift är känd endast genom Peringskiölds teckning och det därav beroende träsnittet, är sedermera förkommen och har förgäves blivit eftersökt.

Höjd omkr. 2,50 m., bredd omkr. 1,50 m. Ristningens höjd omkr. 1,75 m., bredd omkr. 0,90 m.

Om fyndet av U 344 berättar Dybeck i sin reseberättelse 1868 följande: »Under letandet å f. d. Orkstads Yttergårds tomt efter en annan runsten (L 506) hittade jag, midt på långsidan af grundmuren efter en byggnad, en liggande runsten, hvilken troligen tjent till tröskel, samt nu var till större delen höljd af tegelsmolk och murbruk. Inskriften, hufvudsaklingen[!] med vänderunor och saknande skiljetecken, samt korsmärke, är, så till ordställning, som innehåll, högst ovanlig — i ordets egentliga bemärkelse en *stenkrönika*. Jag har under sommaren flera gånger granskat ristningen och låtit omvända stenen, som å undre sidan befanns oristad. Anstalt är slutligen fogad till hans säkrare förvaring.» En annan redogörelse lämnar Dybeck i *Sveriges runurkunder*: »Orkstads bys yttergårdstomt är skild från kyrkogården genom en gräsbeväxt gata, som leder till gårdet och hvilken slutar med den under föregående nummer [D 2:145, U 336] nämnda gånggrinden. I tomten äro grundvalar efter byggnader. Runstenen fanns af mig tillfälligt, liggande med ristsidan uppåt, i midten af en sådan fyrhörnig grundmurs långsida och täckt af nässlor, kalkbruk och tegelsmolk. Han består af bländhvit kvarts och har å framsidan en jämnförelsevis slät, efter utseendet något hyfsad, yta, men är baktill ytterst ojämn. Ehuru han säkert i en rum tid tjent till trappsten, har dock den flintiga stenarten bra nog be-

varat inskriften, hvilken skulle varit nästan alldeles i behåll, om icke stenen, osäkert när, lidit af våldsamma kantstötter, besynnerligt nog, mäst på venstra långsidan, som legat inåt byggnaden och derföre bordt vara skyddad af ett ytterligare trappsteg eller annat ... Stenen saknar ristning å baksidan, som är mycket skroflig. — Han föres i dessa dagar till kyrkvallen och reses der på fast stengrund. Kostnaden derför bestrides med en del af behållningen utaf årets Aftonunderhållning med nordisk folkmusik.» Marken, där stenen blivit funnen, tillhör numera Bårresta. År 1904 stod stenen rest »utanför skolgårdens västra sida ett kort stycke norr om landsvägen, mot hvilken inskriften är vänd». Den har sedermera blivit flyttad till sin nuvarande plats på gården framför barnmorskebostaden, 2 m. S om byggnaden och 35 m. N om landsvägen.

Kvartsrik granit, grå och vit. Höjd 1,70 m., bredd (på mitten) 0,66 m. Den ristade ytan är som helhet jämn, men ristningen är ofta utförd i påfallande hård och ojämn yta. Runorna äro djupt huggna, ornamentiken är ofta svagare utförd. Ristningen är i stort sett väl bevarad. Nedtill t. v. är ett stycke avslaget.

Inskrifter:

U 343 (enligt Peringskiölds teckning):

· karsi · uk ... - rn þair litu raisa stai - þino · ættir · ulf · faður sin · kup hialbi hans ... aukups

muþi
70

Karsi ok ... þær letu ræisa stæi[n] þenna ættir Ulf, faður sinn. Guð hialpi hans ... ok Guðs modi[r].

»Karse och ... de läto resa denna sten efter Ulv, sin fader. Gud och Guds moder hjälpe hans ...»

U 344:

in ulfr hafir onklati · þru kialtakat þit uas fursta þis tusti ka - t · þa - - - þurktil · þa kalt knutr

En Ulfr hafir [a] Ænglandi þry gíald takit. Þet vas fyrsta þe[t]'s Tosti galt. Þa [galt] Þorkatill. Þa galt Knutr.

»Men Ulv har i England tagit tre gälder. Den var det första, som Toste gäldade. Sedan gäldade Torkel. Sedan gäldade Knut.»

Till läsningen: U 343: Bst i 7 k sammanfaller med en linje i slingkanten. Mittpartiet av stenen nedtill har varit skadat, vilket Peringskiöld antytt genom skraffering. Slinglinjerna äro på teckningen endast svagt prickade, ehuru på träsnittet fullt uppdragna. Flera runor äro förstörda. Av inskriftens andra namn finnas endast de båda sista runorna 9—10 rn bevarade. Framför 9 r finnes nedre delen av en hst. Ungefär mitt emellan 7 k och 8 - har Peringskiöld svagt antytt ett l. Namnet har troligen slutat på -biorn. Efter 27 i har ett stycke av stenen varit avslaget med en runa. 56 b har en säregen form. Efter 61 s saknas sannolikt tre runor. 71 i är sista runan, som fått plats inom slingan. Bistavarna i runorna a, n och o, l och t äro tämligen små; på träsnittet ha de blivit utförda till normal storlek. Skiljetecknen äro få: framför 1 k, 6 u, efter 32 o, 37 n, 40 f, 48 n.

U 344 är ristad med vänderunor. Även i denna inskrift finnas mycket få skiljetecken: efter 18 i, 54 t och 67 l. Sk saknas vid inskriftens början och slut. På den övre korsande slinglinjen efter 6 r är en bst ansatt, ett kort rakt streck med lutning nedåt. Med slinglinjen som hst bildar det en vänderuna a. Möjligen har ristaren påbörjat det följande ordet hafir, utan h,

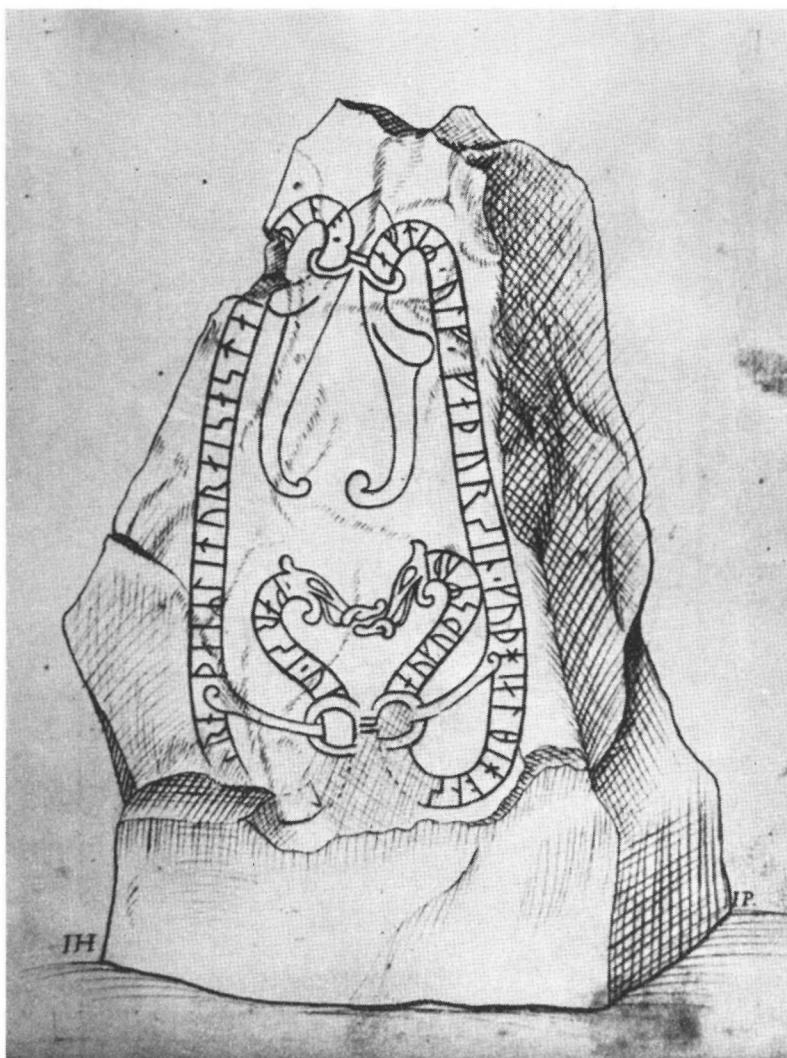

Fig. 55. U 343. Yttergärde, Orkesta sn. Efter teckning av Peringskiöld.

men sedan rättat sig. Mindre sannolikt synes det vara, att det direkt på slinglinjen ansatta strecket skall vara ett skiljetecken. Stenens ytterkanter äro skadade, svårast på v. sidan nedtill, där flera runor efter 55 **p** äro förstörda. Men även utefter h. sidan ha topparna av flera runor blivit avslagna. I runan 21 **u** finns en grund fördjupning; den är icke huggen, och runan är därför ostungen. Icke stungna äro 22, 51 och 70 **k**, 38 **u**. 29 **a** är fullt säkert. 32 **i** har ingen bst. Övre delen av 35 **a** är förstörd; av bst finns på v. sidan av hst endast svaga spår. 44 **i** har ingen bst. Bst i runan 53 är förstörd. Av 56 **a** finns nedre delen med h. bst i behåll. Därefter nedre delen av fyra raka stavar. De kunna väl suppleras **kalt**. 61 **p** är fullt säkert, ehuru endast nedre hälften är bevarad. Mellan 64 **k** och 65 **t** korsas runslingan av en slingknut; ristaren kan ha tänkt sig, att en av dennas linjer skall läsas som **i**. Vänderunorna räcka t. o. m. 67 **i** (eller, om man så vill, 69 **a**). De sista orden 68—78 **pa kalt knutr** äro ristade med vanliga runor. Ristningsytan är vid 71—72 **al** skadad och bistavarna i dessa båda runor tämligen svaga. Även 74 **k** är svagt, liksom v. bst i 77 **t**. — Dybeck: 1 **i** finnes på Dybecks teckning, men den uppfattas av honom såsom en ornamentslinje, som begränsar inskriftens början.

»Efter inskriftens första **r** finnes vid det öfver runslingan gående bandet ett **n**-, här **a**-, känne-streck.» 19 **p** eller **b**; Dybecks teckning har otydligt **p**. Runan 53 saknar bst. 71 **a** har en svag bst. 72 saknar bst; 74 anges som osäker. — Brate: 1 **i**, 29 **a**. Vid 32 **i** »finnas fåror, som möjligen skulle tillåta läsningen **pat**, men de äro kanske naturliga och läsningen **pit** riktig.» — v. Friesen: 1 **i**. Efter 6 **r** »en tydligt huggen **a**-bistaf; som hufvudstaf användes en del af en slinga i löpknuten, hvilken skär runslingan. Troligen är **a** här felaktigt, och felet har möjligen föranledts af **a** i det omedelbart följande **hafin**, hvilket förmodligen i satssammanhanget uttalats **afin**. 29 **a** »synes säkert». 32, 44 **i**. »Antingen är», efter 64 **k**, »i öfverhoppadt eller också får en konturlinje i den här korsande löpknuten fattas som **i**.» 74 **k** är säkert.

De båda Yttergårde-stenarna äro av ornamentik och runformer att döma utförda av samme ristare, och de tala båda om en man Ulv. Det kan därför icke råda något tvivel om att de tillhöra ett och samma minnesmärke, rest över Ulv av hans två söner. U 343 innehåller den sedvanliga minnesskriften, och U 344 förtäljer i omedelbar anslutning därtill om Ulvs levnad och bedrifter. Yttergårde-stenarnas Ulv är utan tvivel samme man som den Ulv i Bårresta, som själv har huggit runstenen U 161 efter sin frände Ulv i Skålhamra och U 336 till minne av sin farbroder Onäm. Gårdarna Yttergårde och Bårresta ligga V om Orkesta kyrka; de gränsa omedelbart intill varandra. Sannolikt ha de tre stenarna U 336, 343 och 344 ursprungligen stått på Bårresta mark.

Inskrifterna äro icke signerade, men såväl ornamentik som runformer och ortografi göra det i hög grad sannolikt, att de — såsom redan v. Friesen och Brate ha gjort gällande — äro verk av Åsmund Kåreson eller en honom mycket närstående ristare. Härpå tyder bl. a. bruket av **o**-runan för nasalerat **a** (**pino**, **hons**, **onklati**), den sparsamma användningen av skiljetecken och i samband därmed bruket av samma runa för slutljudet i ett ord och uddljudet i det följande. Vad ornamentiken beträffar, påpekar v. Friesen den slående likheten med den av Åsmund signerade Ängby-stenen, U 356.

Dybeck har endast kunnat tolka en del av inskriftens början på den av honom funna U 344; **aulfr hafin o [o]nkla[n]ti þrukialt** (eller **brukialt**) **[t]akat þit uas fur ... þurk[i]til ... knutr**. Men han tillägger resignerat, att »denna vink om uppställningen af en del utaf inskriften är troligen nästan värdelös. Hon redes icke i brådrasket!»

Stephens har riktigt insett, att inskriftens sista namn **knutr** måste avse Knut den store. Han upplöser också riktigt runföljden 31—42 **þituasfursta** såsom **þit uas fursta** »det var det första». Men f. ö. utgör hans läsning och tolkning ingalunda något framsteg utöver Dybeck: **inulfr hafin onklati þru · kialta kat · þit uas fursta þistustik a[f]t [þu ... þ]urk[i]til · þak[n at] knutr**, vilket tolkas: »Inulf har i England sin grav (stone coffin, tomb). Gæld fick han (he was an officer of the military tax-levying corps). Det var det första tjänstesteget (service-step, rank, office, station) efter ... Torkel, krigare åt Knut.»

Den största förtjänsten om inskriftens tolkning tillkommer otvivelaktigt S. Bugge. Liksom Dybeck läser han visserligen det första namnet **aulfr**, vari han ser ett välkänt namn *Øyulf*. Han har sålunda icke observerat sambandet med inskriften på den andra Yttergårde-stenen U 343, »Angivelse af hvem der har reist Mindesmærket, har sandsynlig ... været meddelt i Indskriften paa en nu forsvunden Sten, der har staaet ved Siden af den bevarede.» Liksom Dybeck — men i olikhet mot Stephens — antager Bugge, att en runa på ett par ställen skall läsas två gånger: 12—18 **onklati** = **o onklati** och 22—30 **kialtakat** = **kialt takat**. Framför allt supplerar han inskriftens skadade senare del på följande sätt: **þis tusti ka[l]t · þ[a kalt] þurk[i]til · þa k[al]t knutr**. Bugges förslag fick en lysande bekräftelse, då det visade sig, att inskriftens näst sista ord otvivelaktigt skall läsas **kalt**, om nämligen de tre sista orden läsas rättvända. Det blir då givetvis självklart,

att 19—26 **þru kialt** skall tolkas som *þry gíald*, isl. *þriú gíöld*. Innebörden av *gíald* uppfattar Bugge som »Betaling hvorved man frikjøber sig fra Plyndring» (med hänvisning till belägg i Fritzners ordbok). 43—45 **þis** anser han vara styrt av **fursta** och syftande på **þru kialt**: »Den förste Betaling deraf (af disse tre Betalinger) var den, Toste betalte.» Men han framhåller också som en möjlighet, att **þis** kan ha uppstått av **þet's, þet es**. Bortsett från att Bugge — säkerligen med orätt — anser inskriften som alltigenom versifierad, har han alltså nått fram till följande, i huvudsak riktiga tolkning:

Öyulfr hafin a Ænglandi þry gíald takat. Þet vas fyrsta þess Tosti galt. Þ[a galt] Þorketill. Þa galt Knutr. »Öiulv har taget tre Betalinger (tre Gange taget Skat) i England. Det var den förste deraf, Toste betalte, saa betalte Thorketil og saa betalte Knut.»

Toste, Torkel och Knut ha, av sammanhanget att döma, varit hövdingar i England. Deras namn visa, att de ha varit av nordisk börd. »Naar det i Indskriften siges, at först Toste, saa Thorketil, endelig Knut har (for at undgaa Plyndring) i England betalt Skat enten til Öiulv eller til en nordisk Viking, i hvis Hær Öiulv var, saa behøver dette vistnok ikke at forstaaes bogstaveligt, men det kan være et pralende Udtryk for, at den nordiske Viking udpressede Penge af engelske Landskaber, som var underlagte Toste, Thorketil, Knut.» Av paleografiska och språkliga skäl kan inskriften tidfästas till omkring 1020. Stephens' förmodan, att inskriftens Knut är konung Knut den store, är därför i hög grad sannolik. »Man vil neppe kunne benegte, at der kunde forekomme slige Overfald af Vikinger paa Dele af England, som laa under Knut, i den første Tid efter Sven Tjugeskjægs Død, förend Knut endnu havde befæstet sit Herredømme i England.» Det ligger då också nära till hands att i inskriftens **þurktil** förmoda jomsvikingarnas hövding Torkel den höge, som kom till England år 1009. Däremot är det vanskligt att fästa inskriftens **tusti** till någon i historiska källor nämnd person. »Thi at derved skulde menes *Skoglar-Tosti*, Erik Seiersæls og Sven Tjugeskjægs Svigerfader, der om Sommeren jævnlig var i Viking, synes lidet rimeligt.»

För Brate (1904) står det klart, att de båda Yttergårde-stenarna höra tillsammans och att den av Dybeck påträffade stenens inskrift (U 344) utgör en fortsättning av den från B 2 (U 343) kända. Därför skall det första namnet läsas **ulfr**, och där framför står **in**, d. v. s. konjunktionen *en* 'men, och'. »**in** är just den konjunktion, varigenom ofta en ny sats fogas till i runinskrifter.»

O. v. Friesen har ägnat de båda Yttergårde-inskrifterna en utförlig och omsorgsfull behandling. Jämte Väsby-stenen U 194 och Lingsberg-stenen U 241 utgöra de de viktigaste av Upplands historiska runinskrifter, vilka bilda grundvalen för en datering av det väldiga runstensmaterialet. Med avseende på inskrifternas tolkning ansluter sig v. Friesen i stort sett till Bugges uppfattning. De åsyfta händelser och personer i England under det skede av vikingatågen, som faller mellan åren 980 och 1018 och som är känt genom samtida historiska källor, framför allt *Anglosaxon Chronicle*. Efter J. Steenstrups framställning i *Normannerne* (3, 1882, s. 173 f.) ger v. Friesen en skildring av Englands historia under denna oroliga tid. Liksom Bugge är v. Friesen övertygad om att inskrifternas Knut och Torkel äro identiska med de berömda vikingahövdingarna Knut den store och Torkel den höge. »Om det varit några mindre betydande hövdingar — underbefälhafvare alltså i vikingahären — som han afsett, måste han ha angifvit detta för att undvika förväxling med de för hvar upplyst svensk välbekante stormännen med samma namn. Och det vore väl äfven skäligen tvifvelaktigt, om Ulfs söner ansett det mödan värdt att uppräknat namnen på de män, bland hvilkas trupper fadern tjänat, om dessa icke just varit välbekanta män bland den menighet, till hvilken stenarne skulle tala.» Vikingatågen till England upphörde, sedan Knut erövrat hela landet och hyllats såsom konung (1016—17). År 1018 utbetalade han till sina nordiska hjälptrupper en sold på icke mindre än 82 500 pund, den största men också den sista av de danagälder, som utpressats av det skövlade landet. Det är denna

»Knuts gäld» (**knuts kialt**), som åsyftas i Väsby-stenens inskrift (U 194). Knut är också den siste som omtalas i Yttergårde-inskriften. Närmast före honom nämnes Torkel den höge, som från 1009 under flera år var ledare för nordiska vikingahärrar i England och efter framgångsrika strider utkrävde gäld av konung Æthelred.

På en viktig punkt har v. Friesen modifierat Bugges uppfattning, nämligen i fråga om innebörden av uttrycken *gialda* och *taka giald*. Bugge tänker sig, att den uppländske storbonde, över vilken stenarna äro resta — eller möjligen en nordisk viking, i vars tjänst han stod — direkt under härjningar i England hade utkrävt gäld. Att Toste, Torkel och Knut »gäldade», behöver enligt Bugge icke förstås bokstavligt; det kan vara ett skrytsamt uttryck för att den svenske vikingen utpressade pengar av de engelska landskap, som lydde under Toste, Torkel och Knut. Dessa skulle alltså ha varit hövdingar över engelska landskap, som hemsöktes av nordiska vikingar. Ännu under Knut den stores tid kunna överfall av vikingar på delar av England tänkas, innan han ännu hunnit befästa sitt välde. Häremot invänder v. Friesen, att det av historiska grunder är osannolikt, att vid den tid, varom här är fråga, en nordisk vikingahövding med en handfull krigare skulle kunnat utkräva »gäld» i England. Från början av 990-talet hade vikingatågen måst organiseras som stora gemensamma företag under enhetlig ledning och med betydande flottor. Under hot om härjningar indrevo anförarna stora pålagor, kallade »danagäld» (meng. *danegeld*, *dangilde* o. dyl.), och de hade sedan att fördela medlen på deltagarna och tillse att envar fick uppbära sin vederbörliga andel. Toste, Torkel och Knut äro sålunda enligt v. Friesen icke att fatta såsom inhemska hövdingar, som till vikingarna erlægga en från dem utpressad brandskatt. Fastmer äro de vikingahövdingar själva, som till sina män utbetala vad som hade indrivits från de med plundring hotade.

Om inskriftens **puktil** och **knutr** kunna identifieras — med så stor sannolikhet som överhuvud är tänkbar — så återstår frågan: vem är **tusti**, den förste av dem som utbetalade gäld? Av ordningsföljden på Yttergårde-stenen synes framgå, att han har varit en äldre samtida till Torkel och Knut, likaså att han har härjat i England. De engelska urkunderna känna emellertid icke någon nordisk hövding med detta namn från denna del av vikingatiden. Söka vi anknytning i nordiska källor, är det endast en man som kan komma i fråga, den svenske vikingahövdingen *Skoglar-Tosti*. För Bugge synes det föga rimligt, att denne kan avses med inskriftens **tusti** — naturligt nog då enligt hans mening **tusti** liksom Torkel och Knut bör ha varit hövding över någon del av England. v. Friesen är däremot övertygad om identifikationen av **tusti** med *Skoglar-Tosti*. »Liksom Knut den store och Torkel den höge i Snorres konungasagor äro de mäkt framträdande bärarne af namnen Torkel och Knut, så är den nämnde svensken den ende nordbo med namnet Toste, som samma sagor behandla.» Snorre säger om honom: »Toste hette en man i Svitjod, som var den mäktigaste och mest ansedde i detta land av dem som icke buro furstenamn. Han var en mycket stor härman och var långa tider ute i härnad; han kallades Skoguls Toste» (*Heimskringla*, utg. av F. Jónsson, 1893 f., 1, s. 245). Namnet *Skoglar-Tosti*, d. v. s. valkyrjan Skoguls Toste, har poetisk klang och har väl givits av någon skald i ett lovkväde inför Tostes huskarlar och hirdmän. Det betecknar honom i varje fall såsom den krigiske Toste (eller Torsten). Han var enligt Snorre fader till Sigríð storråda, som blev gift först med sveakonungen Erik segersäll och sedan med danakonungen Sven tveskägg. Det uppgives också, att han var fader jämväl till Ulv, vars son var västgötajarlen Ragnvald. Denna uppgift förekommer i Snorres särskilda Olovssaga (*Saga Óláfs konungs hins helga*, utg. av O. A. Johnsen och Jón Helgason, 1930—41, s. 59; jfr även *Heimskringla* 2, s. 28 n., 100 n.), däremot icke i *Heimskringla*; det förefaller därför som om Snorre i sitt senare verk har velat taga tillbaka denna uppgift. Tyvärr berättas ingenting närmare om Tostes vikingafärder. Omkring år 970 uppsöktes han av den norske konungasonen Harald grenske, som en sommar följde honom i viking. På sina färder synes han ha förvärvat sig högst betydande rikedomar. Hans dotter Sigríð ägde,

säges det i sagorna, många och stora gårdar. I medeltida källor kallas det danska kungahusets godskomplex i Sverige för Sigritlev. Av de isländska sagorna synes framgå, att Toste på 980-talet bör ha stått i sin bästa ålder och att han omkring år 1000 mycket väl kan ha varit ledare för krigiska företag. »För ålderns skull kan *Skoglar-Tosti* sålunda mycket väl varit identisk med Orkestad-stenens **tusti** . . . Det är ett naturligt uppslag till uppsvensken Ulfs deltagande i vikingafärderna till England, att han först inträder i den svenske höfdingen Tostes tjänst . . . Snarast har **tusti** hemsökt England mellan åren 980 och 990; efter denna tid uppträda nämligen vikingarna organiserade i stora härar under befälhafvare, hvars namn synas vara fulltaligt kända . . . 980-talet utmärkte sig för en rad mindre strandhugg och kortare ströftåg under ledare, hvilkas namn icke bevarats till eftervärlden af de engelska annalisterna. . . , Äfven om jag icke är blind för att vi här befinna oss på osäkrare grund än då det gällde att identifiera **purkitil** och **knuþr**, så vill jag likväl hålla för sannolikt, att Orkestad-stenens **tusti** är de västnordiska källornas *Skoglar-Tosti*. Närmast låg också för de efterkommande som läste stenen att tänka på denne frejdade landsman, hvars krigiska stordåd voro väl kända och hvilken nådde så högt i ära och anseende, att själfva Svea-konungen, den vidtberömda Erik Segersäll, äktade hans dotter.»

Den isländska sagotraditionen om Sigrid storråda har visserligen betvivlats av en senare historisk forskning (L. Weibull, *Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000*, 1911). Om också vissa genealogiska kombinationer i sagorna måste anses ovissa, är det alldeles säkert att gå för långt i kritik att rent av ifrågasätta, att Sigrid storråda och Skoglar-Toste ha existerat.

Brate (*Svenska runristare*, s. 12) finner det frestande att förbinda Ulvs första »gæld» i England med Sven tjuguskäggs angrepp på landet år 1003. Tosti skulle då ha varit befälhavare för Svens svenska hjälptrupper. — I *Sverges runinskrifter*, s. 55 anser han däremot, att det snarast är fråga om danagälden år 991, på grund av den ålder som man enligt sagorna måste tillskriva Skoglar-Toste såsom svärfader åt Erik segersäll.

Såsom den nordiska vikingaflottans anförare år 991 nämnas i den angelsaxiska krönikan Olav Tryggvason, Gudmund och Justin. Ett fredsfördrag mellan dessa hövdingar och konung Æthelred är bevarat i senare handskrifter, den äldsta från omkr. 1125 (F. Liebermann, *Die Gesetze der Angelsachsen*, s. 220). Det är, såsom v. Friesen framhåller, icke alldeles otänkbart, att ett äldre *Tusti* kan ha feluppfattats eller omtytts till *Iustin* efter det på 1000-talet välkända nordiska namnet *Iðsteinn* (i feng. källor från 1000-talet skrivet *Iustin*, *Iusten*, *Iustegen*, *Iustan*). — Också H. Schück håller för troligt, att — liksom Ulvs sista danagæld uppbars 1018, den andra 1009 eller 1011 — »den första, som han erhöi, då han tjänade under Tusti, ej gärna kan hava varit någon annan än den som utbetalades 991 . . . *Iustin* är möjligen ett engelskt skrivfel för *Tusti*.»

De båda minnesstenarna över Ulv i Bårresta äro resta av hans två söner. Den ene av dem har hetat **karsi**, d. v. s. *Kar(l)si*. Av den andres namn finnas endast de båda sista runorna **rn** i behåll. Sannolikt har namnet slutat på *-biorn*. Brate supplerar det — på grund av en ytterst tvivelaktig kombination med inskriften U 360 — till *Gæirbiorn* Gerbjörn. v. Friesen antager dels ett *Arnbiorn* Arnbjörn (*Fornvännen* 1909), dels ett *Karlbiorn* Karlbjörn (*Upplands runstenar* 1907 och 1913). Det senare förefaller av flera skäl som det mest tänkbara. Det stämmer bra med de runrester, som finnas på Peringskiölds teckning, där en l-run är antydd ungefär mitt i namnet. Namnet **karsi** är f. ö. endast känt från en inskrift, U 364; också där står det i inskriftens början tillsammans med ett namn, varav de tre första runorna äro bevarade jämte nedre delen av en huvudstav: **karsi · auk · kar** -. Det är då mycket frestande att förmoda, att det i de båda inskrifterna är fråga om samma personer och att Gådersta-stenens **kar** - bör sammanpassas med Yttergärde-stenens . . . l . . . - **rn** till ett **karlbiarn**. Brate förmodar i stället namnet *Gæirbiorn*, men detta stöter på stora vanskligheter: Gådersta-stenens **a** skulle stå i stället för

väntat **al**, **r** är fel för **æ**, den därpå följande runan kan näppeligen ha varit ett **b**; Yttergårdestenens **l** skulle vara en felläsning. Namnet *Karlbjörn* är icke känt från någon annan inskrift.

Gådersta-stenen U 364 är försvunnen och var tyvärr redan på 1600-talet endast fragmentariskt bevarad; blott början och slutet av inskriften funnos i behåll. Karse och Karlbjörn(?) ha låtit resa stenen till minne av en frände, som »blev död i dopkläder». Det är dock knappast troligt, att detta kan syfta på Ulv i Bårresta. Av Risbyle-stenarna (U 160 och 161) att döma har han nämligen varit kristen och sålunda icke först på dödsbädden blivit döpt. U 364 torde därför vara rest över någon annan frände till Karse och Karlbjörn(?) än fadern Ulv.

En egendomlig form är 26—30 **takat**; givetvis är det pret. part. neutr. av verbet *taka* 'taga' (jfr U 194 **hon tuknuts kialt**). Enligt Brate synes det »böra läsas *takat* och sammanställas med fsv. p. p. *lighat*, nsv. *legat* och fsv. *þighat* af *þiggia*». Dessa former »böra fattas som en öfverleva af det i got. *-ans* förhärskande suffixet i p. p., hvilket nordiskt eljes blott återfinnes i några nomina t. ex. *bundan* jemte *bundin* 'kärfve'.» A. Noreen, som antager suffixavljud hos participen med *-in-* i icke synkoperande, *-an-* i synkoperande kasus (*Indogermanische Forschungen* 14, 1903, s. 399 f.)¹, förmodar, att det runsv. **takat** har lånat sitt *a* före synkoperingstiden från de synkoperande kasus. Det sannolikaste är emellertid, att **takat** helt enkelt är en tillfällighet, en felaktig ristning för **takit** (A. Kock i *Beiträge z. Geschichte d. deutschen Sprache u. Litteratur* 23, 1898, s. 499 not; v. Friesen i *Fornvännen* 1909, s. 58). Det är alltför möjligt, att i runföljden 26—33 **takatpit** en **a**-bistav blivit felaktigt huggen på runan 29 i stället för runan 32; båda efterföljdes av **t**, och ett misstag var därför lätt gjort. U 241 har i motsvarande uttryck **takit**.

345. Yttergårde, Orkesta sn.

Litteratur: R. Dybeck, *Reseberättelse* 1871 (ATA), *Runa* (fol.) 1 (1872), s. 78, (1873), s. 94; G. Stephens, ONRM 3 (1884), s. 5; S. Bugge, *Runverser* (ATS 10:1), s. 345 f.; E. Brate, *Reseberättelse* 1904 (ATA).

Avbildning: Dybeck a. a. (pl. 17 n:r 19).

Om fyndet av runstenen och dess plats berättar Dybeck i *Runa* 1872 följande: »Stenen ligger å Yttergårdens — en del säger Yttergårde — skogsmark, *Kilen* kallad, der en byväg från Granby kommer snedt in på häradsvägen. Marken mellan dem bildar sålunda en kil, i närheten af hvars spets runstenen har sitt läge, några steg sydligt om sitt fotstycke, hvilket ännu står i jorden, omkring en fot högt öfver marken. Af dettas brott, jämnfördt med runstenens, kan slutas att dennes ristning varit mot byvägen, hvilken ostligt om Granby förenar sig med en annan häradsväg och i forntiden nog varit mycket anlita, enär utefter dess ej fullt $\frac{1}{8}$ mil långa sträckning förekomma, utom sex, dels stående och dels fallne, bautastenar, icke mindre än fyra runstenar... Runstenen, hvilken såsom mig berättats ännu för två år sedan låg med ristningen nedåt marken, har blifvit till sin vensta sida, den der för närvarande är uppåt, svårt skadad, derigenom att två större flisor slagits från denna. Vid mitt första besök på stället kunde ingen upplysning om de afslagna flisorna erhållas, men, efterkommande min då gjorda begäran, hade gamle Carl Andersson före min andra inställelse framletat tu smärre, icke fullt sammanhängande, stycken af nedre flisan, innehållande det ena den nedre runslingans början med fyra hela runor, en del af en femte och början af ena korsslingans undre rand, samt det andra stycket blott en runa mellan slingstrecken. Det större stycket hade funnits i en spismur i det närliggande torpet; det mindre afföll när runstenen vändes. Båda styckena passa fullkomligt till sina ställen. Alla spaningar efter de öfriga hafva hittills varit fåfänga...

¹ Om denna fråga se E. Wessén, *Om de starka verbens præteritiparticip i de germanska språken* (i: *Språkvetenskapliga Sällskapet i Uppsala förhandlingar* 1913—15, s. 56 f.).